

Commitment to Excellence
KIMEP UNIVERSITY

SDU
SULEYMAN DEMIREL
UNIVERSITY

Lingua
LINGUA ЯЗЫК

«ТІЛ-ҚҰРАЛ – ҚУАТТЫ КҮШ»
атты халықаралық ғылыми-теориялық
конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
29-сәуір 2016 ж.

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-теоретической
конференции
«ЯЗЫК КАК МЯГКАЯ СИЛА»
29 апреля 2016 г.

MATERIALS
of International Scientific-theoretical Conference
«LANGUAGE AS A SOFT POWER»
April 29th 2016

МАПРЯЛ аясында
Под эгидой МАПРЯЛ
Under the aegis of MAPRYAL

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Филология және әлем тілдері факультеті
Жалпы тіл білімі және еуропа тілдері кафедрасы
Сүлейман Демирел ат. университет
КИМЭП университеті
Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған
XIX Аханов оқулары
ТІЛ-ҚҰРАЛ – ҚУАТТЫ КҮШ
атты халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби
факультет филологии и мировых языков
кафедра общего языкознания и европейских языков
Университет им. Сулеймана Демиреля
Университет КИМЭП
МАТЕРИАЛЫ
XIX международной научно-теоретической конференции
Ахановские чтения
ЯЗЫК КАК МЯГКАЯ СИЛА,
посвященной 25-летию независимости Республики Казахстан

Kazakh National University al-Farabi
Faculty of Philology and World Languages
Department of General Linguistics and European Languages
University Suleyman Demirel
KIMEP University
MATERIALS
of the XIX International Scientific-Theoretical Conference
Akhanov readings
LANGUAGE AS A SOFT POWER
devoted to the 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan

Алматы, 2016

<i>Мезенцева Е.С., Артыкбаева Ф.И.</i> Объективизация концепта «время» паремиологическими средствами казахского и русского языков	105
<i>Муканова З.А., Уматова Ж.М.</i> Преподавание латинского языка: традиции и инновации	108
<i>Мыңбаева А.П.</i> Мәтін талдаудың мәдени-тілдік сипаты	111
<i>Озяшар Юджел</i> Об особенностях Маснави Султана Валада как важнейшей части его литературного наследия	115
<i>Ордабаев Ч., Набидуллин А.</i> Lingua-cultural Differences of Russian and English Cultures (on the Basis of the Concept of «Time»)	118
<i>Сарсекеева Н.К., Мейрамғалиева Р.М.</i> Фолькорно-мифологические основы произведений Ч. Айтматова и М. Шаханова	122
<i>Сичинава Н.Г.</i> Своеобразие языка «Голубой книги» М. Зоценко	124
<i>Треблер С.М.</i> О «вестернизации» языка Петровской эпохи в отражении художественным текстом	128
<i>Шабан Айдогду</i> Эпос қаһарманының еліне келгенде басынан кешкен оқиғаларының суреттелу ерекшеліктері	132

ТІЛ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ СӘЙКЕСТІК ЯЗЫК И НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ

<i>Бавдинов Р.Р.</i> «Синьцзянские классы» как форма реализации билингвальной политики в Синьцзян-Уйгурском автономном районе КНР	140
<i>Байшукурова Г.Ж., Айдарбек К.Ж.</i> Отражение ценностных ориентиров во фразеологии	143
<i>Баситова А.Н.</i> Описательный анализ пейоративных слов уйгурского языка в национальном контексте	147
<i>Бекжанова А.Б.</i> Коммуникативтік тактикалар: лингвокогнитивті және лингвомәдени аспектілері	149
<i>Бектемірова С.Б., Қарагойшиева Д.А.</i> Тіл қуаты – мәдени модульдердің жаһандық үдерістердегі көрінісі	153
<i>Бормбаева Г.А., Мадиева Г.Б.</i> Топонимдік аңыздардағы оронимдердің құрылымдық жүйесі	157
<i>Буянова Л.Ю.</i> Лингвоконфессиональные особенности репрезентации национальной идентичности	158
<i>Жанбатыр А.С.</i> Тіл және этникалық сәйкестілік (Г.Шлее зерттеулерінің негізінде)	162
<i>Какильбаева Э.Т.</i> Приемы выражения национального стереотипа мироощущения в лирике Олжаса Сулейменова	165
<i>Мырзашова А.К.</i> Гастрономический код культуры во фразеологическом моделировании когнитивной сферы: типология лингвокультур	169
<i>Нурмухаметова Р.С., Саттарова М.Р.</i> Лексика пицци как уникальная форма отражения этнокультурного своеобразия татар	173
<i>Рақымберді Ш.Ж.</i> Этностереотиптер және олардың ұлтаралық қарым-қатынастағы орны	177
<i>Рахимова Т.К.</i> Language and Time	180

арақатынасы» туралы когнитивтік моделіне Жұмағұлдың «іштарлық, қызғаныш және байлық арақатынасы» туралы когнитивтік моделі қарама-қайшы келеді, өзара үйлеспейді.

Жұмағұл өз тарапынан Мейірханның адамшыллыққа келтіру стратегиясын қабылдамау тұрғысындағы өз стратегиясы барысында оны ескерту, қорқытып, үркітіп қою тактикасын қолданады: «Мұндай болымсыз жұмыс үшін арам дейтін болсаң – айтып қой, сені біз сынайтын да кезек келер!» [1].

Жоғарыда келтірілген коммуникативтік жағдаяттан көрініс беретін коммуникативтік стратегия және оның жүзеге асырылуында қолданылатын коммуникативтік тактикалардың талдауы осы мәселелерді лингвокогнитивтік және лингвомәдени аспектілерде зерттеудің маңыздылығын танытады.

1. Таусоғарова А.Қ. Тілдік қақтығыс: заң тоғысы, тәжірибе, шешім. – Алматы: Қазақ университеті, 2016.

2. Ахметжанова З.К. Коммуникативная тактика опоры на авторитет. Коммуникация и коммуникативные тактики // Сопоставительное языкознание: казахский и русский языки. – Алматы, 2005. – 381-384 беттер.

3. Есенова Қ.Ө. Қазіргі қазақ медиа-мәтіннің прагматикасы (қазақ баспасөз материалдары негізінде). – Фил. ғып. докт. дисс. – Алматы, 2007.

4. Жақсыбаева Ф.З. Газет мәтінінің прагмати- калық функциясы (қазақ тілінде шығары- латын газет материалдары бойынша). – Фил. ғыл. канд. диссертациясы. – Алматы, 2000.

5. Филиппова И.М. Рекламный текст в СМИ Республики Казахстан. – Алматы, 202. – 107 с.

6. Сүлейменова Э.Д. ж.б. Әлеуметтік лингвистика терминдерінің сөздігі. Словарь социолингвистических терминов / Шәймерденова Н.Ж., Смағұлова Ж.С., Аканова Д.Х. – Астана: «Арман-ПВ» баспасы, 2008. – 392 б.

ТІЛ ҚУАТЫ – МӘДЕНИ МОДУЛЬДЕРДІҢ ЖАҒАНДЫҚ ҮДЕРІСТЕРДЕГІ КӨРІНІСІ

Б.С. Бектемірова, Д.А. Қарагойшиева

Әл-Фараби ат. ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан

bektemirova_s77@mail.ru, danel.karagoish@mail.ru

В статье рассматриваются особенности межкультурных ценностей представителей разных этносов. На ассоциативном материале трех языков предпринята попытка осуществления сопоставительного анализа межкультурных ценностей.

The article considers the peculiarities of the intercultural values among the representatives of various ethnical groups. On the basis of the associative material of the three languages the authors attempt to make a comparative analysis of the intercultural values.

«Every language is a temple in which the soul of those who speak it is enshrined» – said Oliver Wendell Holmes.

Оливер Уендел Холмстың «әрбір тіл – осы тілде сөйлейтін адамдардың жан дүниесі сақталатын ғибадатхана іспеттес, – деген тұжырымы тілдің адам өміріне ғана емес, сонымен қатар оның мәдениетін айқындайтын негізгі қорған екендігін нақтылай түседі. Әрбір ұлт өкілі үшін өзінің мәдениетін сақтауы, оны ұрпақтан ұрпаққа жеткізуі, сол ұлт тілінің ең маңызды қызметі. Дәл осы қызмет сол ұлт өкілі тұлғасының қалыптасуына, ұлттық мінезінің, ұлттаралық қатынасының, ұлттық, халықтық қатынастарының қалыптасуында маңызды, шешуші рөл атқарады [1].

Тіл халықтың мәдениетін толыққанды сақтай отырып, келер ұрпаққа жеткізуші құрал. Ол тілдік санада сақталып, көрініс тауып отырады. Ресей ғалымы Н.В. Уфимцеваның пікірі бойынша, «тілдік сана *әлеуметтік таным, лексика, сөз тіркесі, фразеологизм, мәтін, бейнелеу* сияқты тілдік құралдардың жиынтығынан, бірлігінен тұрады. Тілдік сана өзге ұлттардың мәдениетін, қызметін танудың дереккөзі ретінде қарастылады, әрі өз мәдениетін тану құралы ретінде қызмет етеді» [2].

«Қоршаған ортаны тану барысында адам өмірден өзіне керек бөліктерді, яғни не нәрсенің керек/керек еместігін, не нәрсенің маңызды/маңызды емес екендігін, белгілі бір

3-кесте. Қазақ халқының тілдік санасындағы мәдени құндылықтарының ассоциативтік сөздік негізінде бейнеленген көрінісі

№	Ассоциат	Стимул саны
1	Бесбармақ	25
2	Атамекен	21
3	Ақпа	21
4	Жұмыс	19
5	Еріншек	19
6	Домбыра	19
7	Көшпенділер	19
8	Шай	17
9	Қонақжай	16
10	Бала	15
11	Батыр	13
12	Жылқы	8
13	Қымыз	7
14	Мал	3
15	Кендала	1

Жасалған зерттеу нәтижесін нақты деп айта алмаймыз. Себебі, бұл жасалып отырған сараптама алғашқы және оған қатысушылардың саны да жеткілікті емес. Дегенмен жасалған кішігірім ассоциациялық эксперименттен жалпы қазақ халқының тілдік сана туралы түсінігін көре аламыз. Үшінші кестеде көрсетілгендей қазақтардың тілдік санасындағы бірінші орында тұрған ұлттық тағам *бесбармақ*. Шынында да бұл ұлттық тағам қазақтардың мәдениетінің феномені. Мысалға келтірілген ассоциат қазақтардың мәдениетінен көрініс береді. Қазақтың ұлттық бесбармақ тағамы әрқашан дастарханның көркін келтіріп тұрады. Қонақ күткенде, мейрамдарда құрметпен жасалатын бұл тағамның түрін Қазақстанда болған кез келген мейман біледі. Кез келген отбасында бұл ұлттық тағам құрметті қонақтарға жасалады және дәстүрге деген құрметті көрсетеді. Бесбармақ – еттен жасалатын тағам. Ол жылқы етінен, сиыр етінен немесе қой етінен жасалады. Қойдың етінен жасалатын болса, ет бір жарым сағат қайнайды, ал сиырдың немесе жылқының етінен жасалса, екі немесе үш сағат қайнайды. Етті жайма-нан немесе кеспе-нанмен ұсынылады. Сорпасына айран қатып ішеді. Қатысушылардың бесбармақты стимул ретінде таңдауы бекер емес. Әрбір қазаққа бесбармақтың ұлттық ерекше құны бар.

Ұсынылған ассоциативті сөздіктер мен ассоциативті эксперименттер тілдік сананы зерттеуге, мәдени құндылықтарды бағалауға көмектеседі. Бұл жүргізілген сараптама нәтижесі ретінде айтарымыз ассоциациялық сөздік жасау лингвист ғалымдардың міндеті болып отыр. Бұл сөздік түрлерін кез келген мәдени, кәсіби ортада, мәдениаралық қарым-қатынаста түрлі мәдениет иелерінің ортасында қолдануға пайдасы мол тиері сөзсіз. Сөздікті жасау бүгінгі қазақ тіліне өте қажет. Қазақ тілінде жүргізілген сараптама аталған зерттеудің кеңеюінің алғашқы көрінісі ретінде айта отырып, болашақта электронды ассоциативті сөздік жасау жоспарда бар.

1. Kiss G., Armstrong C., Milroy R., Piper J. An associative thesaurus of English. Edinburg: University of Edinburg, MRC Speech and Communication Unit, 1972.

2. Klukchon K., Strodtbeck F. Variation in Value Orientation. –N.Y., 1961.

3. Садохин А.П. Межкультурная коммуникация: Учебное пособие. – М. 2006.

4. Русский ассоциативный словарь. Прямой словарь от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка. Часть I,II (Ю.Н. Караулов, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов, Н.В. Уфимцева). – М., 1994. – 224 с.

5. <http://psycholing.narod.ru/jaz-soz2004.htm>

6. www.gumer.info/bibliothek-Buks/Linguist/Ter/-13.php